

BUDOUCÍ VÝVOJ AGRÁRNÍHO ZAHRANIČNÍHO OBCHODU ČR NA ZÁKLADĚ ANALÝZY VÝVOJE AGRÁRNÍHO ZAHRANIČNÍHO OBCHODU ŠVÉDSKA, FINSKA A RAKOUSKA

THE FUTURE DEVELOPMENT OF AGRARIAN EXTERNAL TRADE OF THE CZECH REPUBLIC ON THE BASIS OF ANALYSIS OF SWEDISH, FINNISH AND AUSTRIAN AGRARIAN EXTERNAL TRADE

Luboš Smutka, Martin Kolář

Anotace:

Odhad budoucího možného vývoje agrárního zahraničního obchodu České republiky založený na základě vývoje agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska a jejich zkušeností s vlivem EU, Celní unie, Společné zemědělské politiky a dalších faktorů spojených se členstvím v EU/ES může napomoci k odhalení budoucího vývoje českého agrárního zahraničního obchodu, jeho struktury (teritoriální i komoditní) a množství.

Klíčová slova:

Švédsko, Finsko, Rakousko, Česká republika, komparace, agrární zahraniční obchod, Evropská Unie

Abstract:

The estimation of Czech agrarian external trade's future development (which is based on the development of Swedish, Finnish and Austrian agrarian external trade and which includes their experience in EU, European customs union, Common agriculture policy and others factor which are linked to membership in EU) could be useful to research of future development of Czech export and import, commodity and territorial structure and quantity of traded goods.

Key words:

Sweden, Finland, Austria, Czech Republic, comparison, agrarian external trade, European Union

ÚVOD

Odhad budoucího vývoje agrárního zahraničního obchodu České Republiky (dále jen AZO ČR) je velmi důležitý z hlediska určení postavení zemědělství v rámci národního hospodářství. Odhad budoucího vývoje českého AZO totiž přispěje nejen k odhadu budoucího vývoje zemědělství jakožto jedné ze složek národní ekonomiky, ale přispěje rovněž i k odhadu dalšího vývoje v navazujících sektorech národního hospodářství. Pokud se budeme zabývat otázkou budoucího vývoje AZO ČR, můžeme jako jistého, zcela však pouze orientačního bodu, využít analýzu AZO států, které do EU vstoupily v rámci předposlední vlny rozšíření v roce 1995. Z uvedeného tedy vyplývá, že analyzovány budou následující tři státy: Rakousko, Finsko a Švédsko.

CÍL A METODIKA

Článek se soustřeďuje na sběr informací o agrárním zahraničním obchodě Švédska, Finska a Rakouska v období před jejich vstupem do EU a po jejich vstupu do EU. Získaná

data pocházejí převážně z internetu, statistických ročenek, výročních zpráv o vývoji zahraničního obchodu jednotlivých zemí a z vlastní analýzy. Hodnocení získaných informací o vývoji AZO jednotlivých zemí se soustředí na analýzu základní struktury AZO těchto zemí před vstupem do EU a dále pak na hodnocení výsledků AZO po vstupu do EU. Cílem bude zjistit, jaký vliv měl vstup do EU na charakter AZO těchto zemí a následně pak odvodit pravděpodobný vývoj agrárního zahraničního obchodu ČR jakožto nového členského státu Evropské Unie.

Význam zmíněné analýzy spočívá zejména v tom, že zde existuje možnost odhadnout budoucí možný vývojový trend AZO ČR na základě zkušeností z vývoje AZO ve Švédsku, Finsku a Rakousku. Jde zejména o to, že v případě ČR je zatím zcela nemožné, nebo téměř zcela nemožné (protože je to zatím na hranici hypotéz), odhadnout, jaký vliv měl a nadále bude mít vstup ČR do EU na AZO ČR, na jeho strukturu a hodnotu. Proto se alespoň orientačně lze podívat, jak se vstup do EU odrazil na výsledcích AZO jiných – svou velikostí a strukturou podobných – členských zemí EU. Velkou výhodou analýzy Rakouska, Švédska a Finska je zejména to, že v případě těchto tří zemí existují údaje o AZO před vstupem do EU a v okamžiku vstupu do EU. Dále je možné sledovat, jak se jejich AZO vyvíjel během prvních deseti let jejich členství v EU, což je relativně dostatečná doba, aby se v rámci analýzy podařilo přejít z počáteční fáze plné „zmatků a výkyvů“ spojených s restrukturalizací sektoru po vstupu do EU do fáze stabilizace, kdy zejména hodnota a struktura AZO nabyly již jasných hranic a trendů a tudíž lze definitivně hodnotit vliv vstupu těchto zemí do EU na výsledky jejich AZO.

CHARAKTERISTIKA AGRÁRNÍHO ZAHRANIČNÍHO OBCHODU ŠVÉDSKA, FINSKA A RAKOUSKA V SOUVISLOSTI SE VSTUPEM DO EU

V období před vstupem do EU se obecně očekávalo, že importy, zejména ze zemí EU, začnou vytlačovat domácí produkci a že dojde k růstu hodnoty importu a tím i k růstu záporného salda AZO. Rovněž se očekával pokles exportu, a to zejména z důvodu vypovězení řady bilaterálních obchodních smluv, které měly Švédsko, Finsko, Rakousko (stejně jako ČR) uzavřeny s tak zvanými třetími zeměmi a jejich nahrazení smlouvami uzavřenými již dříve EU/ES. Rovněž se v případě výše uvedených států očekával pokles spotřeby domácích produktů, které by byly nahrazeny importovanými produkty. Obecně tedy můžeme konstatovat, že se očekával (v dlouhodobém horizontu) pokles rozsahu zemědělské produkce a zvláště pak exportu agrárních a potravinářských produktů, což bylo spojeno s očekávaným výrazným nárůstem importu jak kompetitivních, tak nekompetitivních agrárních a potravinářských produktů. Tento stav by pak zákonitě vedl k razantnímu nárůstu jak nominální, tak reálné hodnoty záporného salda AZO těchto zemí.

Základní charakteristika AZO Rakouska, Finska a Švédska před vstupem do EU

Základní vývojové trendy AZO Švédska, Finska a Rakouska před vstupem do EU v roce 1995 jsou přehledně shrnuty v následujících tabulkách č. 2 – 3. Tabulky obsahují údaje o vývoji exportu a importu v období před vstupem do EU.

Tabulka č. 2 – Vývoj agrárního importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1986 – 1995 v mld. USD

<i>Imports – Val (mld \$)</i>	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Total	Average
Austria	2,0	2,2	2,4	2,4	2,9	2,9	3,1	2,9	3,3	4,3	28,4	2,8
Finland	1,0	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	1,4	1,2	1,6	1,8	13,6	1,4
Sweden	2,4	2,7	3,0	2,9	3,3	3,4	3,7	3,2	3,9	3,9	32,4	3,2

Zdroj: FAO

Tabulka č. 3 – Vývoj agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1986 – 1995 v mld. USD

<i>Exports - Val (mld \$)</i>	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Total	Average
Austria	0,9	1,0	1,1	1,2	1,4	1,4	1,5	1,4	1,7	2,4	14,3	1,4
Finland	0,7	0,9	0,6	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	1,2	1,3	8,4	0,8
Sweden	0,9	0,9	1,0	1,1	1,3	1,2	1,1	1,0	1,3	1,5	11,4	1,1

Zdroj: FAO

Z údajů výše uvedených tabulek vyplývají následující zjištění: Obrat agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska v období před vstupem do EU měl trvale rostoucí trend. V období 1986 až 1995 zvýšil svou nominální hodnotu téměř dvojnásobně. Na růst obratu AZO měl v rámci sledované dekády vliv růst nominální hodnoty jak importu, tak exportu. Růst importu i exportu byl setrvalý v rámci celého monitorovaného období, přičemž převažovalo tempo růstu importu nad tempem růstu exportu. Jako důsledek rychlejšího tempa růstu importu v porovnání s exportem byl pak nárůst hodnoty záporného salda AZO analyzovaných zemí v průběhu sledované dekády před vstupem do EU. Výše stručně uvedená analýza vývojových trendů AZO Švédska, Finska a Rakouska je velmi podobná vývojovému trendu AZO ČR před vstupem do Evropské Unie (viz. dříve publikované články: Vývoj agrárního zahraničního obchodu České republiky podle kilogramových cen, směnných relací a hmotnosti zobchodovaného zboží¹⁵ a Agrární zahraniční obchod České republiky po vstupu do Evropské Unie¹⁶). Proto následující část analýzy bude podrobně věnována vlivu vstupu a členství v EU/ES na výsledky a vývoj AZO výše analyzovaných zemí, neboť poznatky získané z této analýzy mohou napomoci odhadům budoucího vývoje AZO ČR jakožto členské země Evropské Unie.

Základní charakteristika AZO Rakouska, Finska a Švédska po vstupu do EU

Následující tabulky č. 4 - 5 dokumentují vývoj AZO Švédska, Finska a Rakouska v období od jejich vstupu do EU až po současnost.

Tabulka č. 4 – Vývoj importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

<i>Imports – Val (mld \$)</i>	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Total	Average
Austria	4,30	4,32	4,46	4,36	4,69	4,27	4,69	4,97	6,37	51,71	4,31
Finland	1,81	2,15	2,21	2,20	2,06	1,84	1,83	2,03	2,55	22,90	1,91
Sweden	3,88	4,31	4,18	4,28	4,28	3,86	4,06	4,61	5,79	50,09	4,17

Zdroj: FAO

Tabulka č. 5 – Vývoj exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

<i>Exports - Val (mld \$)</i>	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Total	Average
Austria	2,42	2,63	2,78	2,84	3,43	3,39	3,76	4,17	5,63	35,75	2,98
Finland	1,25	1,55	1,47	1,29	0,96	1,03	1,08	1,16	1,31	13,85	1,15
Sweden	1,54	1,82	1,95	1,88	1,81	1,81	1,97	2,24	2,81	21,29	1,77

Zdroj: FAO

Na základě provedeného monitoringu vývoje importu, exportu, salda a obratu agrárního zahraničního obchodu analyzovaných zemí vyplývají následující zjištění: Ačkoliv se všeobecně očekávalo, že vstup do EU bude mít pro agrární zahraniční obchod výše uvedených zemí spíše negativní důsledky, dlouhodobé výsledky monitoringu agrárního zahraničního obchodu ukázaly, že situace vůbec není až tak dramatická, jak se očekávalo.

Agrární zahraniční obchod si zachoval svůj vývojový trend z období před vstupem do EU. To znamená, že obrat AZO byl i po vstupu Rakouska, Švédska a Finska trvale rostoucí. Růst obratu agrárního zahraničního obchodu je způsoben růstem exportu a importu

¹⁵ Smutka, L., *Sborník z konference Firma a konkurenční prostředí 2004*, Brno, ISBN 80-7302-073-4

¹⁶ Smutka, L., *Sborník z konference Agrární perspektivy XIII*, Praha, ISBN 80-213-1190-8

analyzovaných zemí, jak podrobně dokládají tabulky č. 4 a č. 5. Z údajů uvedených v tabulkách vyplývá, že stejně jako v předcházející dekádě (před vstupem do EU) hodnota importu i exportu se zvýšila téměř dvojnásobně. Ovšem co se týče tempa růstu jak exportu, tak importu, situace po vstupu do EU se trochu změnila oproti situaci před vstupem do EU. Tempo růstu importu se začalo snižovat (zřejmě z důvodu nasycení vnitřního trhu) a naopak růst exportu začal, zejména v případě Rakouska, eliminovat výši negativního salda AZO. Závěrem lze konstatovat, že zapojení se Švédska, Finska a Rakouska do společného trhu EU mělo pozitivní efekt z hlediska zvýšení objemů realizovaných obchodů a že nárůst importů, způsobený otevřením hranic produktům z ostatních zemí EU, byl kompenzován nárůstem exportu z výše uvedených zemí do zemí EU a zemí, se kterými má EU podepsány různé bilaterální dohody umožňující vzájemnou směnu zboží (např. ACP, EBA,.....).

SROVNÁNÍ AZO ČR A JEHO TRENDU PŘED VSTUPEM DO EU S CHARAKTERISTIKAMI AZO RAKOUSKA, ŠVÉDSKA A FINSKA

Pokud budeme srovnávat vývojové trendy AZO České republiky, Švédska, Finska a Rakouska před vstupem do Evropské unie, můžeme konstatovat, že výchozí podmínky (alespoň z pohledu základních vývojových trendů) byly podobné. Ve všech zemích před vstupem do EU docházelo k zhruba stejnému tempu poklesu podílu zemědělství na tvorbě HDP a docházelo rovněž i k poklesu reálné hodnoty hrubé zemědělské produkce. Země Evropské unie byly klíčovými obchodními partnery všech analyzovaných zemí již v období před vstupem do EU. Stejně tak jako ČR byla až do svého vstupu do EU členem CEFTA, Švédsko, Finsko a Rakousko byly členy EFTA, v rámci které probíhaly velmi čilé obchodní kontakty stejně tak jako, v případě obchodů mezi zeměmi CEFTA. Co se týče samotného zahraničního obchodu a utváření jeho podmínek, země které vstoupily do EU v roce 1995 uzavřely stejně jako ČR řadu obchodních smluv s EU, které prohlubovaly vzájemnou obchodní výměnu a přispěly tak k zintenzivnění obchodních vztahů již v období před samotným vstupem do EU.

Samotný trend agrárního zahraničního obchodu byl v případě všech zemí velmi podobný, až na výjimky v jednotlivých letech převládal trend růstu obrátu AZO v období před vstupem do EU. Růst obrátu AZO byl vyvolán růstem jak exportu, tak importu, přičemž v období bezprostředně před vstupem do EU a následně pak i po vstupu samém převládalo vyšší procentické tempo růstu exportu nad tempem růstu importu, které bylo sice nižší, ale vzhledem k jeho vyšší nominální i reálné hodnotě (v porovnání s hodnotami exportu) to stejně znamenalo, že se rozdíly mezi hodnotou exportu a hodnotou importu neustále zvyšovaly ve prospěch importu. Důsledkem toho pak byl zcela logicky nárůst záporného salda AZO. Tento vývojový trend je rovněž společný pro vývoj agrárního zahraničního obchodu všech zemí tedy ČR, Švédska, Finska a Rakouska.

ANALÝZA BUDOUCÍHO MOŽNÉHO VÝVOJE AZO ČR

Na základě obecně známých skutečností o minulém a současném vývoji AZO ČR a jeho vývojových tendencích a v tomto článku analyzovaném vývoji AZO Švédska, Finska a Rakouska, bude následující část věnována budoucímu vývoji AZO ČR v rámci EU. Na základě získaných poznatků již dříve zpracované analýzy agrárního zahraničního obchodu ČR¹⁷ a na základě analýzy vývoje AZO Finska, Rakouska a Švédska po vstupu do EU se dá v příštích letech (které budou nepochybně vzrůstající měrou ovlivněny členstvím ČR v Evropské unii) očekávat následující vývoj českého AZO:

---

¹⁷ **Lukas, Z., Poschl, J.,** *Možnosti a bariery rozvoje zemědělství v zemích střední a východní Evropy v rámci EU-25*, MZE Praha 2004, ISBN 80-7084343-8

- Evropská unie se stane dominantním obchodním partnerem ČR s podílem na obratu českého AZO více než 90 %, v případě exportu se bude jednat o podíl kolem 80 – 90 %, v případě importu pak kolem 80 %.
- Co se týče komoditní struktury, dá se očekávat postupný odklon od exportu produktů zemědělské prvovýroby s nízkou úrovní přidané hodnoty k produktům zpracovaným s vysokou mírou přidané hodnoty v porovnání s nezpracovanými produkty.
- Oblast agrárního importu dozná také v příštích letech velmi rapidních změn, a to zejména proto, že vlivem členství ČR v EU došlo k většímu otevření českého trhu produktům nejen ze zemí tzv. „EU 15“, ale i z bývalých členských zemích CEFTA, které vstoupily do EU společně s ČR a které mají, až na malé výjimky, podobnou strukturu výroby. Proto se dá očekávat, že zejména saldo AZO s bývalými členskými zeměmi CEFTA po vstupu do EU bude mít zhoršující se charakter.
- Co se týče vývoje obratu AZO, dá se očekávat jeho nárůst jak v nominální, tak reálné hodnotě, ale jeho podíl na celkovém zahraničním obchodě ČR a na hrubém domácím produktu bude trvale klesající.
- Saldo AZO ČR pak bude trvale záporné a bude mít prohlubující se charakter. Z výše uvedených předpokladů, informací a analýz se však dá očekávat, že se v průběhu následující dekády postupně stabilizuje na určité úrovni kolem 30-35 mld. Kč ročně (v současné reálné hodnotě české koruny).

ZÁVĚR

Celkově se tedy dá očekávat, že členství ČR v EU nijak nezhorší současnou pozici českého AZO a spíše povede k jeho stabilizaci na určitou úroveň, které se pak bude dlouhodobě držet. Zhoršení pak lze spatřovat pouze v nárůstu záporného salda agrárního zahraničního obchodu, jehož tempo však není nijak alarmující, ačkoliv jeho podíl na záporném saldu celkového zahraničního obchodu ČR se pohybuje v posledních pěti letech na úrovni kolem 30 – 50 %. Pokud se však opřeme o průběh a definici 1. Tornquistovy funkce, která se často používá při modelování vývoje agrárních trhů a obchodu s jednotlivými agrárními a potravinářskými komoditami, lze konstatovat, že stejně jako v případě Rakouska se saldo AZO dlouhodobě ustálí na určité úrovni v momentě, kdy poptávka na trhu bude plně nasycena.

Literatura:

- Tuček, P.,** *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2003*, Praha, VÚZE Praha 2004, ISBN 80-86671-11-9
- Lukas, Z., Poschl, J.,** *Možnosti a bariery rozvoje zemědělství v zemích střední a východní Evropy v rámci EU-25*, MZE Praha 2004, ISBN 80-7084343-8
- Smutka, L.,** *Sborník z konference Firma a konkurenční prostředí 2004*, Brno, ISBN 80-7302-073-4
- Smutka, L.,** *Sborník z konference Agrární perspektivy XIII*, Praha, ISBN 80-213-1190-8

Kontaktní adresy autorů:

Ing. Luboš Smutka, KZE, PEF, ČZU Praha, Kamýcká 129, smutka@pef.czu.cz
 Ing. Martin Kolář, KZE, PEF, ČZU Praha, Kamýcká 129, kolar@pef.czu.cz